

Vergaderjaar 2007–2008

22 112

Nieuwe Commissievoorstellen en initiatieven van de lidstaten van de Europese Unie

Nr. 574

VERSLAG VAN DE RAPPORTEUR

Vastgesteld 17 oktober 2007

De vaste commissie voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer¹ heeft in het kader van de behandeling van het Groenboek «Aanpassing aan klimaatverandering in Europa – mogelijkheden voor EU-actie» tijdens het algemeen overleg over de Milieuraad op 18 oktober a.s. het lid Jansen benoemd tot rapporteur.

De rapporteur brengt als volgt verslag uit van zijn bevindingen.

De leden van de Kamer kunnen van dit verslag gebruik maken of ernaar verwijzen, om welke reden de commissie het hierbij openbaar maakt.

De voorzitter van de commissie,
Koopmans

De griffier van de commissie,
Van der Leeden

¹ Samenstelling:

Leden: Van Gent (GL), Van der Staaij (SGP), Poppe (SP), Snijder-Hazelhoff (VVD), onder-voorzitter, Depla (PvdA), Van Bochove (CDA), Koopmans (CDA), voorzitter, Spies (CDA), Van der Ham (D66), Van Velzen (SP), Haverkamp (CDA), De Krom (VVD), Samsom (PvdA), Roefs (PvdA), Neppérus (VVD), Van Leeuwen (SP), Jansen (SP), Jacobi (PvdA), Van der Burg (VVD), Van Heugten (CDA), Vermeij (PvdA), Madlener (PVV), Ouwehand (PvdD), Bilder (CDA) en Wiegman-van Meppelen Scheppink (CU).

Plv. leden: Duyvendak (GL), Van der Vlies (SGP), Polderman (SP), Remkes (VVD), Crone (PvdA), Hessels (CDA), Koppejan (CDA), Ormel (CDA), Leijten (SP), Schreijer-Pierik (CDA), Kamp (VVD), Wolfsen (PvdA), Vos (PvdA), Zijlstra (VVD), Langkamp (SP), Gerkens (SP), Waalkens (PvdA), Van Beek (VVD), Schermers (CDA), Besselink (PvdA), Agema (PVV), Thieme (PvdD), Vietsch (CDA), Ortega-Martijn (CU) en Koşer Kaya (D66).

Aanleiding

De Europese Commissie heeft op 29 juni 2007 het Groenboek *Aanpassing aan klimaatverandering in Europa – mogelijkheden voor EU-actie*¹ ingediend. Met het Groenboek consulteert de Europese Commissie belanghebbenden en geïnteresseerden in Europa over mogelijke EU-maatregelen op het gebied van aanpassing aan klimaatverandering. De internetconsultatie sluit op **30 november 2007**.

De Europese Commissie organiseert naast de internetconsultatie workshops in Helsinki (27–28 september 2007), Boedapest (15 oktober 2007), Londen (29–30 oktober 2007) en Lissabon (5–6 november 2007). Als vervolgactie overweegt de Commissie in november 2007 een *Europese Adviesgroep voor aanpassing aan klimaatverandering* op te zetten (voor een jaar), bestaande uit beleidsmakers, wetenschappers en het maatschappelijk middenveld. Het eerste rapport van de Adviesgroep wordt medio 2008 verwacht.

De resultaten van de inspraakronde zullen richtinggevend zijn voor de verdere ontwikkeling van het adaptatiebeleid van de Gemeenschap eind 2008 (Mededeling over aanpassing aan klimaatverandering, alsmede verdere bijstellingen van andere communautaire beleidsoriëntaties en van het externe optreden van de Gemeenschap). Meer informatie over het Groenboek vindt u op de website van de Europese Commissie².

Het Groenboek wordt in het Europees Parlement behandeld door de Tijdelijke Commissie Klimaatverandering, eventueel in samenspraak met andere commissies. Thans vindt een vragenronde plaats. De Tijdelijke Commissie Klimaatverandering bereidt een resolutie voor die omstreeks april 2008 plenair zal worden behandeld. Het is nog niet bekend wie als rapporteur zal optreden.

Het kabinet heeft de Kamer op 24 september jl. een eerste reactie³ op het Groenboek gestuurd die als uitgangspunt dient voor de Nederlandse inbreng in de consultatieperiode. In het kader van het Nationaal Programma Adaptatie Ruimte en Klimaat (ARK) wordt tevens gewerkt aan de totstandkoming van een Adaptatiestrategie, die naar verwachting in november aan de Tweede Kamer wordt gestuurd⁴. Aanzetten tot de nationale adaptatiestrategie liggen overigens al voor in een consultatieronde van het ministerie van VROM, zie de EU-pagina op de commissiepagina VROM⁵. Voorts geeft het kabinet in zijn kabinetsreactie aan in het kader van de rijksbrede veiligheidsstrategie in 2007/8 met voorrang aan onder andere klimaatverandering te werken. Tevens meldt het kabinet in het kader van de uitwerking van het Beleidsprogramma uitgangspunten te zullen formuleren voor een klimaatbestendige ruimtelijke inrichting van Nederland. Het kabinet zal bovendien een afwegingskader opstellen voor locatiekeuzes en inrichting van grootschalige projecten, gebiedsontwikkelingen en investeringsprogramma's, ten behoeve van het vergroten van de klimaatbestendigheid van Nederland, c.q. het verkleinen van de kwetsbaarheid. Daarbij wordt ook nadrukkelijk gekeken naar de bodem in relatie tot ecosysteemfuncties en ruimtelijke functies.

Behandeling Kamer

De Tijdelijke Commissie Subsidiariteittoets ziet geen aanleiding om het Groenboek (verder) in procedure te nemen en heeft het Groenboek op 27 augustus jl. doorverwezen naar de vaste commissie voor VROM ter eigenstandige behandeling. De Tweede Kamer bespreekt de eerste kabinetsreactie op het Groenboek met het kabinet tijdens het AO Milieuraad op 18 oktober 2007.

¹ COM(2007)354.

² http://ec.europa.eu/environment/climat/adaptation/index_en.htm

³ Kamerstuknummer 22 112, nr. 567.

⁴ Naar verwachting kan de Tweede Kamer vervolgens in het voorjaar van 2008 een Nationale Adaptatieagenda tegemoet zien.

⁵ http://plein2/politiek/commissiepagina_s/volkshuisvesting_ruimtelijke_ordering_en_milieu/eu/Klimaatadaptatie-index.jsp#0

De vaste commissie voor VROM heeft naar aanleiding van het Groenboek besloten het Centraal Planbureau (CPB) en het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) te verzoeken quick scans te verzorgen. De brief aan het presidium (met kenmerk 07-VROM-P03) is ter informatie bijgevoegd.

Namens de vaste commissie voor VROM is de minister van VROM verzocht de definitieve kabinetsreactie op het groenboek tijdig – met inachtneming van de gebruikelijke 30-dagen termijn, d.w.z. uiterlijk 1 november a.s. (zie kamerstuk 26 054, nr. 3) – aan de Kamer voor te leggen alvorens deze aan Brussel te zenden. Tevens is zij gevraagd de aangekondigde Nationale Adaptatiestrategie zo mogelijk gelijktijdig aan de Kamer te sturen zodat de commissie de mogelijkheid openhoudt om de nationale en Europese invulling van klimaatadaptatie in samenhang te kunnen bespreken vóór de deadline van de consultatieronde van de Europese Commissie van 30 november 2007¹.

De rapporteur zal dit verzoek tijdens het Algemeen Overleg op 18 oktober a.s. herhalen.

Kern

Een snelle omschakeling naar een koolstofluwe wereldeconomie vormt de centrale pijler van het geïntegreerde klimaatverandering- en energiebeleid van de EU. Volgens de Europese Commissie zullen aanpassingsmaatregelen aan klimaatverandering een onvermijdelijke en onmisbare aanvulling daarop moeten vormen. Een reden om nu actie te ondernemen is volgens de Commissie het vermijden van toekomstige kosten. Ook zou de concurrentiekracht van Europese bedrijven wellicht nog verbeteren als zij er in slagen een leiderspositie te verwerven op het gebied van aanpassingsstrategieën en -technologieën. De Commissie waarschuwt dat aanpassingsmaatregelen echter geen alternatief voor de vermindering van de broeikasgasemissies zijn.

De Europese Commissie stelt op vier gebieden binnen de bevoegdheid van de Gemeenschap prioritaire acties voor:

- Pijler I: Actie op EU-niveau via het sectorale en ander beleid en de communautaire fondsen.
- Pijler II: Aandacht voor de externe dimensie door middel van bondgenootschappen in het bijzonder met ontwikkelingslanden en door coördinatie met aangrenzende landen en versterkte samenwerking met internationale organisaties.
- Pijler III: Communautair onderzoek, uitwisseling van informatie en voorbereidende maatregelen. Versterken integratie resultaten wetenschappelijk onderzoek in beleid en praktijk.
- Pijler IV: Instelling Europese adviesgroep voor de aanpassing aan klimaatverandering.

Om een duidelijker beeld te krijgen van de maatregelen die de EU zou moeten nemen stelt de Commissie 28 vragen, die in bijlage I worden vermeld. In bijlage II wordt een overzicht gegeven van de voorstellen die de Commissie in het groenboek noemt. In bijlage III worden enkele reacties van derden weergegeven. De relevante passages uit de kabinetsreactie zijn in bijlage I en II *cursief* weergegeven.

In onderstaande toelichting wordt onder andere ingegaan op subsidiariteit, proportionaliteit en implementatie. De opmerkingen van de rapporteur worden in *vet/cursief* weergegeven, zowel in de notitie als in bijlage I.

¹ Brief van de griffier met kenmerk 07-VROM-B-059.

Toelichting

Wat is een groenboek?

De Commissie brengt consultatiedocumenten uit om de mening van belanghebbende partijen te peilen over voorgenomen wet- en regelgeving en/of mogelijke beleidsopties. Er zijn verschillende soorten consultatiedocumenten. In groenboeken ontvouwt de Commissie veelal ideeën om een openbaar debat op gang te brengen met lidstaten, betrokkenen en het publiek. Ook worden concrete vragen gesteld waarop voor een bepaalde datum moet worden gereageerd. In sommige gevallen leidt een groenboek tot een witboek. Witboeken zijn eveneens consultatiedocumenten, maar bevatten meestal al een inventarisatie van voorstellen. Op basis van een groen- of witboek kan een voorstel voor wetgeving volgen.

De Europese Commissie gebruikt de resultaten uit consultatierondes over groenboeken dus bij de formulering van mogelijke vervolgvorstellen. Groenboeken zijn derhalve bij uitstek een geschikt instrument voor de Kamer om vroeg in het proces mee te praten over Europese beleidsontwikkeling. Dit kan op twee manieren:

1. De Kamer kan schriftelijk of mondeling overleg voeren met de regering en zo invloed uitoefenen op de officiële reactie van Nederland. Volgens afspraak legt de regering haar officiële reactie op een groen- of witboek 30 dagen ter inzage in de Tweede Kamer, voordat deze naar Brussel wordt gestuurd¹. Dit biedt de Kamer de mogelijkheid de regering vroegtijdig in het besluitvormingstraject aan te spreken op haar inzet in Brussel ten aanzien van regelgeving die al dan niet later uit het Groenboek kan voortvloeien.
2. Daarnaast kunnen Leden (individueel, plenair, in fractie- of commissieverband) zelfstandig op een groenboek reageren. Op deze manier wordt directe invloed uitgeoefend in de richting van de Europese Commissie. Overigens, voor zover bekend, heeft de Kamer nimmer van deze mogelijkheid gebruik gemaakt en is er steeds voor gekozen (alleen) de positie van de regering te beïnvloeden. Voor de goede orde zij vermeld dat een afwijking van deze lijn een bredere afweging vereist.

Ter voorbereiding op de standpuntbepaling kan het parlement bijvoorbeeld hoorzittingen of rondetafelgesprekken organiseren om zich goed te informeren over het gevoelen in de maatschappij ten aanzien van de voorgenomen plannen van de Commissie.

Gevolgen klimaatverandering voor Nederland

De Commissie noemt als twee van de kwetsbaarste gebieden kustzones (als gevolg van de stijging van de zeespiegel in combinatie met een verhoogd stormrisico) en dichtbevolkte rivier- en kustvlakten (als gevolg van een verhoogd stormrisico, een verhoogde neerslag intensiteit en de kans op plotse overstromingen die leiden tot een grote schade aan de gebouwde omgeving en infrastructuur). De bijlage bij het Groenboek² gaat in op de gevolgen van klimaatverandering in de verschillende Europese regio's (p. 9), uitgaande van het IPPC-scenario waarbij geen actie wordt ondernomen om de emissie van broeikasgassen te verminderen. Voor west- en Atlantisch-Europa (waaronder de Benelux) gaat het om het frequenter voorkomen van extreme gebeurtenissen zoals hevige stormen en overstromingen vanwege hogere temperaturen en hogere volumes en intensiteit van neerslag, met name in de winter. De gemiddelde temperatuur stijgt met 2.5–3.5°C. De zomers worden droger en heter. Dichtbevolkte gebieden en grote infrastructuur zoals havens en industrieën nabij rivieren lijden het meest onder overstromingen van rivieren. Mogelijk 15–30 meer hittegerelateerde doden en 10–20 minder koudegerelateerde doden per 100 000 personen.

¹ Kamerstuk 26 054, nr. 3.

² 11490/07 ADD1/SEC(2007)849.

De volgende overige effecten die de Commissie noemt lijken van toepassing te kunnen zijn voor Nederland. Schade aan gebouwen en aan de industriële en transportinfrastructuur zullen een direct effect hebben op de sector van de financiële diensten en de verzekeringssector. Er zal minder water beschikbaar zijn voor het koelen van thermische centrales en kerncentrales. De koelcapaciteit van het water zal ook afnemen. De vraag naar verwarming zal toenemen, maar het risico van stroompannes zal groter worden wanneer warme zomers leiden tot een stijgende vraag naar klimaatregeling, waardoor de vraag naar elektriciteit zal toenemen. Het verhoogde risico van stormen en overstromingen kan een bedreiging vormen voor energie-infrastructuur.

De Commissie ziet ook economische kansen die mogelijk voor Nederland relevant zijn. De Noordzeekusten kunnen zich tot nieuwe toeristische bestemmingen voor strandvakanties ontwikkelen. De verzekeringssector kan nieuwe, op de toekomstige risico's en kwetsbaarheid afgestemde verzekeringsproducten op de markt brengen. ***Het kabinet gaat in de eerste reactie niet in op de vraag welke gevolgen voor Nederland het meest relevant zijn (vraag 2).***

Voor Nederland is specifiek de recent tot stand gekomen Richtlijn hoogwater¹ relevant. Deze richtlijn is mede tot stand gekomen op initiatief van Nederland en legt een juridische basis voor samenwerking tussen lidstaten ter voorkoming van overstromingen. Hierdoor kunnen landen niet meer zonder overleg maatregelen nemen tegen hoogwater als zij daarmee de waterafvoer naar andere landen vergroten (het zogenaamde niet-afwentelprincipe).

Zijn de overige Europese lidstaten bereid tot ambitieuze adaptatieplannen? Hoe moet naar de mening van het kabinet omgegaan worden met regionale verschillen, bijvoorbeeld tussen de noordelijke en zuidelijke lidstaten of tussen stedelijke en landelijke gebieden?

Subsidiariteit

Het subsidiariteitsbeginsel is bedoeld om de besluitvorming zo dicht mogelijk bij de burger te brengen. Het houdt in dat de Unie – behalve voor gebieden die onder haar exclusieve bevoegdheid vallen – slechts maatregelen neemt wanneer die doeltreffender zijn dan wanneer die op nationaal, regionaal of lokaal vlak worden genomen.

Hoewel op alle niveaus handelend zal moeten worden opgetreden, stelt de Commissie dat een Europese aanpak noodzakelijk is om de goede (kosteneffectieve) coördinatie en doeltreffendheid van het beleid ten aanzien van klimaatveranderingseffecten te garanderen. Bovendien zijn sectoren zoals landbouw, waterbeleid, biodiversiteit, visserij en energienetwerken hoofdzakelijk op EU-niveau geïntegreerd via de interne markt en gemeenschappelijk beleid en is het daarom zinvol de aanpassingsdoelstellingen direct daarin te integreren (mainstreaming). Voorts kan de solidariteit tussen de EU-lidstaten vorm krijgen binnen de financieringsprogramma's van de EU en moeten resultaten van onderzoek en ervaringen worden uitgewisseld.

Het kabinet is positief over het streven van de EU om in haar eigen beleid aandacht te besteden aan klimaatadaptatie. Het kabinet benadrukt daarbij het volgende:

- Adaptatie vraagt bij uitstek om regionale/lokale oplossingen, die uiteraard geplaatst moeten kunnen worden in een regionaal en nationaal overstijgend kader.
- Het kabinet stemt in met de lijn van de Commissie ten aanzien van de coördinatie van adaptatiemaatregelen bij grensoverschrijdende

¹ Richtlijn over overstromingsbeoordeling en -beheer (COM(2006)15).

- aanpak. Voor water wordt dit al ondervangen door de bestaande richtlijnen en zijn er grensoverschrijdende riviercommissies.
- Het kabinet vindt het verstandig «dat de Commissie (bewust) in het midden laat hoe de rolverdeling zou moeten zijn tussen overheden, gezien de grote variëteit aan bevoegdheidsverdeling tussen nationaal en regionaal/lokaal».
 - Minimum eisen op het gebied van ruimtelijke ordening, bodemgebruik en herbestemming is een bevoegdheid van nationale overheden. De Commissie hoeft hier geen aanvullende regelgeving voor te ontwikkelen.
 - Het kabinet wijst in het kader van duurzame benutting van ecosystemen in de nationale context op het Stimuleringsprogramma Agro-biodiversiteit en Duurzaam Bodembeheer. Tegelijkertijd pleit het kabinet voor ruimere aandacht voor duurzame benutting van ecosysteemdiensten op Europees niveau door de ontwikkeling van indicatoren en monitoring, modellering van de effecten van klimaatverandering en het beter tot uitdrukking laten komen van de schaarste van biodiversiteit en gerelateerde ecosysteemdiensten in de prijzen van goederen in de verschillende economische sectoren. **Hoe ruim ziet het kabinet deze prijsmechanismen? Is actie op Europees niveau wenselijk?**
 - Herziening richtlijn energieprestaties gebouwen: Het kabinet wil eerst meer inzicht in de vraag hoe de aanpassing aan klimaatverandering in gebouwen en de vermindering van energieverbruik hand in hand kunnen gaan en of herziening van genoemde richtlijn het beste instrument is.
 - Extern beleid: het kabinet ziet graag dat de EU een ambitieus adaptatieprogramma neerzet en adaptatie koppelt aan de ontwikkelingsplannen van ontwikkelingslanden. **De Commissie heeft 50 miljoen euro gereserveerd (voor de periode 2007–2010) voor dialoogactiviteiten en voor steun aan ontwikkelingslanden middels gerichte bestrijdings- en aanpassingsmaatregelen. Hoe verhoudt de inzet van de EU zich tot de gecombineerde inzet van de lidstaten? Als er sprake is van een relatief beperkte toevoeging, wat is dan de meerwaarde van het financieel programma van de EU? Hoe kunnen de inspanningen van de EU en de lidstaten beter op elkaar worden afgestemd?**

De Kamer kan zich richten op de vraag voor welke acties de EU het geëigende niveau is (zoals mogelijk kennisontwikkeling, biodiversiteit, klimaatbestendigheid Europese netwerken op het gebied van transport, natuur en water, en de onlangs aangenomen Hoogwaterrichtlijn) en welke acties nationaal ondernomen moeten worden (zoals mogelijk hittestress in steden en warmte-isolatie van woningen).

De regering kan specifiek gevraagd worden naar haar antwoord op vraag 5: welke rol dienen de EU-, de nationale, de regionale en de plaatselijke autoriteiten en de particuliere sector te spelen? Wat zijn hierbij de kosten/baten-overwegingen van het kabinet?

Proportionaliteit

Het subsidiariteitsbeginsel is nauw verbonden met het proportionaliteitsbeginsel, dat inhoudt dat het optreden van de EU niet verder mag gaan dan wat nodig is om de doelstellingen van het Verdrag te bereiken. De omvang van het optreden moet dus in verhouding staan tot het nagestreefde doel. Dit betekent dat wanneer de Unie over diverse even doeltreffende mogelijkheden beschikt om maatregelen te nemen, zij moet kiezen voor de maatregel die de lidstaten en de burgers de grootste vrijheid laat.

In het kader van proportionaliteit zegt het kabinet het volgende:

- Het kabinet geeft steun aan het idee van maatwerk en «multi-level governance». Dit houdt volgens het kabinet in dat de Commissie kijkt hoe de verschillende bestuurslagen en actoren complementair acties kunnen ondernemen waarbij veel ruimte voor initiatief wordt openge-
laten.
- Internationale generieke normen (zoals bij mitigatie gebruikelijk) is in het kader van adaptatie niet wenselijk, maar laat onverlet dat indivi-
duële richtlijnen zullen moeten worden gecheckt op hun klimaat-
bestendigheid (mainstreaming).
- Faciliteren in kennisuitwisseling is positief, maar moet complementair
zijn aan wat al gebeurt in de lidstaten zelf.
- Richtsnoeren voor planning en beheer van kustgebieden: mits niet
bindend passen deze volgens het kabinet in de follow-up van het
«Integrated Coastal Zone Management».
- Gerichte actie m.b.t. bouwvoorschriften en methodes en klimaat-
resistente landbouwgewassen: Het kabinet vindt een EU-aanpak
wenselijk vanwege het «level playing field», maar de mogelijkheden
om daarbinnen maatwerk te kunnen leveren moeten gegarandeerd
blijven. **Kan het kabinet concreetiseren hoever Nederland op dit gebied
wil gaan?**

**De Kamer kan zich richten op de vraag hoever de acties op EU niveau
zouden moeten gaan.**

Implementatie

De Commissie stelt dat, aangezien veel van de in het Groenboek genoem-
de beleidsoriëntaties berusten op kaderwetgeving, het succes van de
EU-benadering inzake adaptatie afhangt van versterkte samenwerking bij
de uitvoering tussen de lidstaten onderling en tussen de EU en haar
lidstaten.

Over de voorgestelde integratie van klimaatbestendigheid in de richtlijnen
milieueffectrapportage (MER) en strategische milieueffectrapportage
(SMER) (In de MER's, SMER's en beleidseffectbeoordelingen moeten de
effecten op de ecosystemen worden beschreven met behulp van instru-
menten die de kostprijs van schade aan het natuurlijke kapitaal en de
ecosysteemdiensten internaliseren) zegt het kabinet het volgende:

- Het kabinet stelt dat deze plannen vergaande gevolgen kunnen hebben
die echter moeilijk te beoordelen zijn zonder een nadere toelichting.
Het kabinet zal zelf ook onderzoeken in hoeverre de MER en de SMER
aangepast zouden moeten worden in het kader van adaptatie en daar-
over haar standpunt formuleren.

Overig

Het kabinet benadrukt daarnaast inhoudelijk het volgende:

- Niet alleen aandacht voor mainstreaming van adaptatie binnen
sectoren maar ook voor afwegingen tussen sectoren.
- Financiële ondersteuning van het adaptatiebeleid moet in *bestaande*
EU-programma's worden gevonden, het kabinet stemt daarom in met
een onderzoek daartoe. **Heeft de regering een mening over de vraag
hoe lang ondersteuning van adaptatie door de EU plaats moet
vinden?** Cohesiegeld dient aan de armere lidstaten ten goede te
komen. Vraag is hoe klimaatbestendigheid als randvoorwaarde aan
projecten meegegeven kan worden.
- Het Groenboek maakt niet duidelijk welke maatregelen op korte of
lange termijn urgent zijn.

De vragen in het Groenboek

(Europa zal de dans niet ontspringen)

1. Wat zullen de ernstigste gevolgen zijn voor het natuurlijke milieu, de economie en de samenleving in Europa?
2. Welke van de in het Groenboek en de bijlage daarvan genoemde negatieve gevolgen van klimaatverandering zijn voor u het meest relevant?
3. Zijn er nog andere belangrijke gevolgen van klimaatverandering die aan de orde dienen te komen? Zo ja, welke?

(Europa dient zich aan te passen – uitdagingen voor de Europese samenlevingen en het Europese overheidsbeleid)

4. Wordt de urgentie van aanpassing in Europa in het Groenboek voldoende belicht en benadrukt?
5. Welke rol dienen de EU-, de nationale, de regionale en de plaatselijke autoriteiten en de particuliere sector te spelen?
6. Welke economische, maatschappelijke en milieueffecten van klimaatverandering dienen prioritair op EU-niveau aan de orde te worden gesteld?
7. Zijn er, afgezien van de belangrijke prioritaire aspecten die in het kader van de vier actiegebieden worden omschreven, nog andere, ten onrechte veronachtzaamde aspecten? Zo ja, welke?

(Eerste pijler: vroegtijdige actie in de EU)

8. Biedt paragraaf 5.1. een juist en volledig overzicht van de behoeften en beleidsprioriteiten inzake vroegtijdige aanpassingsmaatregelen die op EU-niveau moeten worden genomen dan wel gecoördineerd?
9. In welke zin dienen de beleidsprioriteiten in de diverse sectoren te worden bijgesteld? Welke beleidsaanpak is vereist op nationaal, regionaal of plaatselijk niveau? Waar bestaat er behoefte aan een Europees optreden?
10. Hoe kunnen het landbouw- en het visserijbeleid van de EU worden aangepast om deze sectoren te helpen bij de aanpassing aan de effecten van klimaatverandering? Wat zijn de vermoedelijke gevolgen van klimaatverandering voor de handel in landbouwproducten? *Het kabinet is van mening dat het GLB met name een faciliterende rol kan spelen via de tweede pijler van het GLB, het plattelandsonwikkelingsprogramma. Onderzocht moet worden op welke manier het GLB een bijdrage kan leveren aan het klimaatbestendig maken van productieprocessen, gebieden, ecosystemen en habitats. Een vraag is wat de grenzen zijn aan het verstrekken van landbouwsubsidies aan (zuidelijke) landen waar vanwege klimaatverandering landbouw minder goed mogelijk wordt.*
11. Hoe kan de EU zich solidair tonen met de regio's die het meest van de gevolgen van klimaatverandering te lijden hebben? ***Hoe ver gaat de Europese (financiële) solidariteit en wat zijn de voorwaarden?***
12. Hoe kan een collectieve Europese actie de Europese kustgebieden helpen om de effecten van de zeespiegelstijging het hoofd te bieden? ***Hoe waardeert het kabinet de samenwerking met België en Duitsland op het gebied van kustbeveiliging? Is een Europees wettelijk kader gewenst of voldoen bilaterale afspraken?***
13. Hoe dient in het volksgezondheidsbeleid van de EU rekening te worden gehouden met de gevolgen van klimaatverandering?
14. Welke invloed zal klimaatverandering hebben voor de toekomstige energiemix van de lidstaten en voor het Europese energiebeleid?
15. Rangschik elk van de onder de vier actiegebieden genoemde opties in een van de volgende drie prioriteitsklassen:
 - a) Uiterst urgent: dient met voorrang door de Commissie ten uitvoer te worden gelegd.
 - b) Uitvoering door de Commissie wenselijk (lage prioriteit).
 - c) Uitvoering door de Commissie niet noodzakelijk.
16. Wat zijn de mogelijke synergieën tussen aanpassings- en bestrij-

- dingsmaatregelen? Hoe kunnen die synergieën worden versterkt? *Het kabinet benadrukt dat goed moet worden gekeken naar de wisselwerking tussen mitigatie en adaptatie, maar werkt dit niet verder uit.*
17. Hoe kunnen, in de context van het EU-beleid, bedrijven en burgers worden aangespoord om mee te doen met aanpassingsacties?
(Tweede pijler: de aanpassing integreren in het externe optreden van de EU)
18. Hoe zal klimaatverandering de politieke prioriteiten van het buitenlands beleid van de EU beïnvloeden?
19. Welke prioriteiten met betrekking tot aanpassing aan klimaatverandering dient de EU te hanteren in haar samenwerkingsprogramma's met landen in de verschillende delen van de wereld? *Het kabinet ziet graag dat de EU een ambitieus adaptatieprogramma neerzet en adaptatie koppelt aan de ontwikkelingsplannen van ontwikkelingslanden. EU en lidstaten moeten bij investeringen in het kader van ontwikkelingssamenwerking rekening houden met de gevolgen van en voor klimaatverandering.*
20. Wat zijn de belangrijkste troeven en hindernissen voor aanpassing in de verschillende delen van de wereld?
21. Wat is de beste manier om het externe optreden van de EU robuuster te maken ten aanzien van klimaatverandering?
22. Waarin bestaat de eventuele toegevoegde waarde van EU-actie in vergelijking met andere internationale initiatieven zoals bv. het UNFCCC en de multilaterale financieringsinstrumenten?
(Derde pijler: vermindering van de onzekerheden door verbreding van de kennisbasis via geïntegreerd klimaatonderzoek)
23. Bestrijken de opgesomde onderzoekgebieden tezamen de belangrijkste hiaten in onze kennis? *Het kabinet stelt dat in het kader van het gemeenschappelijk visserijbeleid meer onderzoek nodig is naar de relatie tussen klimaatverandering, het functioneren van mariene en zoetwaterecosystemen en visbestanden (Overigens noemt de Commissie bij het overzicht van de onderzoekagenda «precisering van de effecten van klimaatverandering op aquatische ecosystemen»).*
24. Indien niet, vermeld de ontbrekende gebieden. Welke zijn de vijf belangrijkste onderzoekgebieden die als prioritair moeten worden aangemerkt? *Het kabinet geeft aan nader te zullen bekijken op welke gebieden extra onderzoek opportuun is. Nederland is al actief in kennisontwikkeling en kan een bijdrage leveren aan het bredere Europese onderzoek. **Zou de EU betrokkenheid bij klimaatonderzoek zich moeten beperken tot inventariseren en coördineren van onderzoeksinspanningen van de lidstaten of is ook een Europees onderzoeksprogramma nodig?***
25. Hoe dienen onderzoekresultaten bekend te worden gemaakt en beschikbaar te worden gemaakt voor beleidsmakers en voor het brede publiek op plaatselijk, nationaal, EU- en internationaal niveau? *Het kabinet geeft slechts aan dat kennis goed te ontsluiten moet zijn voor lidstaten, bedrijven en maatschappelijke organisaties en dat helder moet zijn welke acties er plaatsvinden.*
- (Vierde pijler: de Europese samenleving, het bedrijfsleven en de overheidssector betrekken bij de voorbereiding van gecoördineerde, allesomvattende aanpassingsstrategieën)
26. Voorziet het Groenboek in voldoende participatie van de diverse belanghebbende partijen bij de omschrijving en tenuitvoerlegging van de aanpassingsmaatregelen van de EU?
27. Dienen belanghebbende partijen in de buurlanden van de EU en in andere regio's bij dit proces te worden betrokken?
28. Zal de instelling van een Europese adviesgroep voor aanpassing nuttig zijn bij een verdere verkenning van mogelijke EU-acties met betrekking tot de effecten van klimaatverandering? Zo ja, op welke

specifieke gebieden dient een dergelijke adviesgroep zich dan te concentreren? *Het kabinet ondersteunt de instelling van deze groep en de ontwikkeling van een overkoepelende visie of advies op het gebied van kennis, beleidsontwikkelingen, betrokkenheid sectoren of bewustwording maatschappij. Het kabinet heeft daarbij als aandachtspunt dat deze groep aanvullend moet functioneren op de vele concrete initiatieven die lopen en de reeds bestaande kaders.*

Pijler I – Voorstellen op EU-niveau via het sectoraal en ander beleid en de communautaire fondsen:

- Waarschuwings- en rampenpreventiestrategie.
- Minimum-eisen inzake ruimtelijke ordening, bodemgebruik en herbestemming en EU-steun bij de tenuitvoerlegging ter bevordering van de uitwisseling van goede praktijken. *Volgens het kabinet een nationale bevoegdheid.*

(landbouw en plattelandsontwikkeling)

- Bij toekomstige aanpassingen Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en «health check» 2008 onderzoeken hoe klimaatadaptatie beter in de landbouwondersteunings-programma's kan worden geïntegreerd. *Het kabinet stelt dat adaptatie «mogelijk» een rol speelt in de discussie over de «health check» en dat het regeerakkoord het kader biedt voor de Nederlandse inzet.*

(Industrie en diensten)

- Bijdrage industriële beleid aan adaptatie in komende «mid term review», gevolgd door een actieplan in 2008. *Het kabinet hecht veel waarde aan samenwerking met het bedrijfsleven vooral vanwege de kansen voor ondernemers op de mondiale groeiemarkt voor duurzame producten, diensten en technologieën.*

(Energie)

- Strategisch Energie Technologie Plan. *Het kabinet waarschuwt voor een eenzijdige nadruk op technische innovatie en zal er bij de Commissie op aandringen meer aandacht te besteden aan de mogelijkheden die nu al tegen geringe kosten met beschikbare technieken te bereiken zijn.*
- Herziening richtlijn energieprestaties gebouwen. *Het kabinet wil eerst meer inzicht in de vraag hoe de aanpassing aan klimaatverandering in gebouwen en de vermindering van energieverbruik hand in hand kunnen gaan en of herziening van genoemde richtlijn het beste instrument is.*

(Vervoer)

- Richtsnoeren over de interpretatie van het bestaande communautaire kader t.b.v. havenautoriteiten en de beheerders van drijvende/varende infrastructuur m.h.o.o. de aanpassing van dat soort infrastructuur. *Het kabinet geeft aan dat waar een richtsnoer gewenste verduidelijking kan geven, dit een nuttig instrument kan zijn.*

(Gezondheid)

- Mededeling over een kader voor de bestrijding van de effecten van klimaatverandering op de gezondheid van mens en dier (2008). *Het kabinet wacht de mededeling af en geeft aan reeds een hitteplan opgesteld te hebben.*
- Screening en in voorkomend geval klimaatbestendig maken van de regelgeving inzake consumentenbescherming, volksgezondheid en levensmiddelen en diervoeders. De Commissie kan een beroep doen op haar wetenschappelijke comité's en agentschappen om informatie te verkrijgen over specifieke gezondheidsrisico's die samenhangen met klimaatverandering.

(Water)

- Integratie van maatregelen die inspelen op klimaatverandering in de uitvoering van de kaderrichtlijn water, te beginnen met de eerste planningcyclus voor 2009. Toepassen van economische instrumenten en het beginsel «de vervuiler betaalt» in alle sectoren met inbegrip van huishoudens, vervoer, energie, landbouw en toerisme. *Het kabinet onderschrijft dit principe.*
- Mededeling waterschaarste en droogte. *Het kabinet verwijst naar het BNC-fiche terzake.*
- Voorgestelde wetgeving inzake de beoordeling en het beheer van

overstromingsrisico's (Hoogwaterrichtlijn). Als onderdeel van de tenuitvoerlegging zal de omvang van eventuele toekomstige extreme gebeurtenissen worden geëvalueerd om de risico's te kunnen beperken. *Het kabinet stelt dat de prioriteit die de Commissie stelt aan «zachte» maatregelen in tegenspraak lijkt te zijn met de Hoogwaterrichtlijn die wel aandacht voor zachte maatregelen vraagt maar daar geen prioriteit aan geeft. Voor Nederland zijn ook «harde» waterkeringen, zoals dijken, belangrijk.*

(zeeën en visserij)

- Integratie maatregelen ter bestrijding van en aanpassing aan klimaatverandering in de uitvoeringsplannen en -programma's van de mariene strategie en daarmee samenhangende wetgeving. *Het kabinet benadrukt hiernaast integratie en coherentie met andere op zee van toepassing zijnde wet- en regelgeving zoals het gemeenschappelijke visserijbeleid en de vogel- en habitatrichtlijn en de relatie met de follow-up van het Groenboek Europees Maritiem Beleid. Het kabinet wijst in de nationale situatie op het Integraal Beheerplan Noordzee 2015.*
- Bij de uitvoering van de lopende programma's van het gemeenschappelijk visserijbeleid rekening houden met de vereiste aanpassingsmaatregelen. *Het kabinet staat hier positief tegenover maar stelt dat meer onderzoek nodig is naar de relatie tussen klimaatverandering, het functioneren van mariene en zoetwaterecosystemen en visbestanden.*

(Ecosystemen en biodiversiteit)

- Te zijner tijd wellicht bijstelling EU-wetgeving en -beleid op het gebied van water, bodem, lucht en biodiversiteit.
- Effectieve tenuitvoerlegging Mededeling biodiversiteit en Actieplan voor de periode tot 2010 en daarna. Regionale en territoriale ontwikkeling dienen zó plaats te vinden dat de biodiversiteit er niet onder lijdt. *Het kabinet zal in het kader van de review van de vogel- en habitatrichtlijn pleiten voor het verzekeren van de connectiviteit van het Natura 2000 netwerk.*
- Allesomvattende kosten/batenanalyses en effectbeoordelingen opdat milieukosten die aan aantasting van ecosystemen verbonden zijn geleidelijk en systematisch worden geïnternaliseerd. *Het kabinet wijst in de nationale situatie op het Stimuleringsprogramma Agrobiodiversiteit en Duurzaam Bodembeheer. Het kabinet bepleit ruimere aandacht voor duurzame benutting van ecosysteemdiensten op Europees niveau door de ontwikkeling van indicatoren en monitoring, modellering van de effecten van klimaatverandering en het beter tot uitdrukking laten komen van de schaarste van biodiversiteit en gerelateerde ecosysteemdiensten in de prijzen van goederen in de verschillende economische sectoren.*

(Andere natuurlijke hulpbronnen)

- Ondersteuning van heel de Gemeenschap bestrijdende bos- en bodemmonitoring-programma's.
- In kaart brengen van de gebieden waar een risico bestaat voor afname van het gehalte aan organische stof in de bodem, zodat met klimaatverandering rekening kan worden gehouden in de programma's die worden opgezet om onduurzame tendensen om te buigen.
- Actieplan duurzame productie en consumptie.

(Transversale thema's)

- Integratie klimaatbestendigheid in de richtlijnen milieueffectrapportage (MER) en strategische milieueffectrapportage (SMER). In de MER's, SMER's en beleidseffectbeoordelingen moeten de effecten op de ecosystemen worden beschreven met behulp van instrumenten die de kostprijs van schade aan het natuurlijke kapitaal en de ecosysteemdiensten internaliseren. *Het kabinet stelt dat deze plannen vergaande gevolgen kunnen hebben die echter moeilijk te beoordelen zijn zonder een nadere toelichting. Het kabinet zal zelf ook onderzoeken in*

hoeverre de MER en de SMER aangepast zouden moeten worden in het kader van adaptatie en daarover haar standpunt formuleren.

- Meer toespitsen EU-mechanismen voor civiele bescherming op preventie, vroegtijdige waarschuwing en paraatheid.
- Samenhangende en geïntegreerde benadering van planning en beheer van kustgebieden/Richtsnoeren voor planning en beheer van kustgebieden. *Mits niet bindend passen deze volgens het kabinet in de follow-up van het Integrated Coastal Zone Management.*

(Communautaire fondsen)

- Wanneer lidstaten programma's opstellen met het oog op communautaire ondersteuning moeten zij daarin aanpassingsactiviteiten opnemen, vooral bij infrastructuurprojecten (de Commissie noemt Nederland als land waar bij het ontwerpen van infrastructuur nu al rekening wordt gehouden met de effecten van klimaatverandering op het debiet van rivieren en de stijging van de zeespiegel).
- Onderzoek Commissie naar de integratie van klimaatbestendigheid in de programma's en projecten via het Cohesiefonds, het Regionaal Ontwikkelingsfonds, preaccessie-instrumenten, programma's voor trans-Europese netwerken en infrastructuurmaatregelen i.h.k.v. het Fonds voor plattelandsontwikkeling. *Het kabinet stelt dat financiële ondersteuning van het adaptatiebeleid in bestaande EU-programma's moet worden gevonden, en stemt daarom in met een onderzoek daartoe.*
- Financiering door LIFE+ van proefprojecten die landgrensoverschrijdende aanpassingsmaatregelen stimuleren.

(Nieuw beleid)

- Systematisch in kaart brengen van de consequenties van klimaatverandering voor alle communautaire wetgevingen beleidsgebieden (2009).
- Gerichtte actie m.b.t. bouwvoorschriften en methodes en klimaatresistente landbouwgewassen. *Het kabinet vindt een EU-aanpak wenselijk vanwege het level playing field, maar dat de mogelijkheden om daarbinnen maatwerk te kunnen leveren gegarandeerd moeten blijven.*
- Verkennen kansen voor innovatie, nieuwe technologieën en exportmogelijkheden in nauwe samenwerking met de private sector.
- Voortzetting integratie Europese verzekeringsmarkten i.h.k.v. het EU-beleid betreffende financiële diensten en de Solvency-II richtlijn.
- Bezien toekomstige risicostructuur EU-solidariteitsfonds.
- Innovatieve, specifiek op aanpassing gerichte financieringsregelingen, vooral t.b.v. de meest kwetsbare regio's en bevolkingsgroepen in Europa. *Het kabinet stelt dat financiële ondersteuning van het adaptatiebeleid in bestaande EU-programma's moet worden gevonden.*
- Rol EU bij de totstandbrenging en coördinatie van beoordelingsraamwerken en -platforms en netwerken voor informatie-uitwisseling.

Pijler II – Adaptatie integreren in het externe optreden van de EU.

- Rol GBVB bij versterking capaciteit EU om preventief en bemiddelend op te treden.
- In migratiebeleid van de EU, met name beheer van de migratiebewegingen, rekening houden met effecten klimaatverandering.

(ontwikkelingslanden)

- Aanpassingsactiviteiten in ontwikkelingslanden ondersteunen, onderzoeken hoe adaptatie in de bestaand oriëntaties inzake buitenlands beleid en de bestaande financieringsinstrumenten kan worden geïntegreerd, en zo nodig nieuwe beleidslijnen. Adaptatie vast onderdeel van strategieën voor armoedebestrijding.
- Bestaande partnerschappen goede basis voor verbreding samenwerking.
- I.h.k.v. UNFCCC: pleidooi EU voor integratie van adaptatie in nationale

- ontwikkelingsplannen. Eraan bijdragen dat voldoende financiële en technische middelen beschikbaar komen.
- Adaptatiemaatregelen stelselmatiger meenemen bij de geografische programmering (in 2010 bij de Tussentijdse evaluatie landen en regiostrategieën).
 - Opzetten Wereldbondgenootschap tegen klimaatverandering. Voor de periode 2007–2010 is Eur 50 miljoen beschikbaar voor dialoogactiviteiten en steun aan ontwikkelingslanden middels gerichte bestrijdings- en adaptatiemaatregelen. Follow-up voor de nationale aanpassingsactieplannen in de vorm van concrete proefprojecten. *Het kabinet ziet graag dat de EU een ambitieus adaptatieprogramma neerzet en adaptatie koppelt aan de ontwikkelingsplannen van ontwikkelingslanden. EU en lidstaten moeten bij investeringen in het kader van ontwikkelingssamenwerking rekening houden met de gevolgen van en voor klimaatverandering.*
 - In de EU-strategie ter beperking van het risico van rampen zal een link worden gelegd tussen adaptatie en rampenbestrijding.
- (buurlanden)
- Versterking van de bestaande samenwerking in het kader van het Europees Nabuurschapsbeleid. Instrumenten: Europees nabuurschaps- en partnerschapsinstrument en het pretoetredingbijstandsinstrument.
- (industrielanden)
- Uitwisseling van effectbeoordelingen en goede aanpassingspraktijken met landen zoals Japan, zuidoosten van Australië en het zuidwesten van de VS.
 - Verder uitwerken samenwerkingsstrategieën.
- (bevorderen van de handel in duurzame goederen en diensten)
- Aan de orde stellen handel en investeringen in groene technologie en milieuvriendelijke goederen en diensten in bilaterale en multilaterale handelsbesprekingen.

Pijler III – verbreding kennisbasis via geïntegreerd klimaatonderzoek

- De Commissie stelt dat vooral behoefte is aan een geïntegreerde, sectoroverstijgende en holistische benadering, waarbij de milieukosten van de fysische en biologische aftakeling van systemen wordt geïnternaliseerd.
- In zevende Kaderprogramma voor wetenschappelijk onderzoek van de EU (2007–2013) veel nadruk op klimaatverandering (voorspellend vermogen, modellering, aanpassingsstrategieën).
- Uitgebreide onderzoekagenda (zie pp. 29–31 Groenboek) waaronder een vergelijking van een geïntegreerde, EU-brede respons met een sectorale benadering inclusief een analyse van de sociaal-economische kosten en baten; onderzoek naar de bestaande en toekomstige plannen voor verhoogde kustbescherming in alle kustgebieden van Europa; en een vier- à vijfjarig geactualiseerd syntheseverslag over klimaateffecten, aanpassing en kwetsbaarheid door het Europese Milieuagentschap en het Gemeenschappelijk Centrum voor Onderzoek. *Het kabinet zal nader bekijken op welke gebieden extra onderzoek opportuun is. Voor de lidstaten, bedrijven en maatschappelijke organisaties is het van belang dat de kennis goed te ontsluiten is en dat helder is welke acties er allemaal plaatsvinden. Nederland is al actief in kennisontwikkeling en kan dan ook een bijdrage leveren aan het bredere Europese onderzoek.*

Unie van Waterschappen en Vereniging van waterbedrijven in Nederland (Vewin)

De Unie van Waterschappen en Vewin kunnen zich op hoofdlijnen vinden in de eerste reactie van het kabinet. UvW en Vewin hebben een gezamenlijk «position paper» naar de leden van de Tijdelijke Commissie Klimaatverandering van het Europees Parlement gestuurd¹. Hierin wordt het belang van het thema water benadrukt en wordt opgeroepen tot een geïntegreerd en coherent beleid, waarvoor de EU het geëigende niveau is. *Implementatie KRW sturend* – UvW en Vewin hebben niet zozeer behoefte aan nieuw Europees beleid (aanvullende wetgeving), als wel integratie van adaptatiebeleid in bestaande beleidsprogramma's en doorvertaling in instrumenten als de Kaderrichtlijn Water en de Hoogwaterrichtlijn. Water is een belangrijke drager voor een klimaatbestendige leefomgeving en zou dan ook in hoge mate sturing moeten geven aan de ruimtelijke ontwikkelingen. UvW en Vewin benadrukken dat Nederland specifieke belangen heeft zijnde het «afvoerputje» van Europa. Het solidariteitsprincipe en aandacht voor de kwaliteit en kwantiteit van waterstromen zijn hierbij van belang.

EU: bestaand instrumentarium – Op het onderwerp waterschaarste en droogte, onderdeel van de klimaatdiscussie waar de milieuraad op 30 oktober conclusies over zal aannemen, zijn Vewin en UvW van mening dat een nieuw wetgevend initiatief onwenselijk is. Lidstaten kunnen maatregelen inpassen onder de kaderrichtlijn water, en het risico bestaat dat lidstaten een dergelijke richtlijn zullen aangrijpen als excuus om niet aan doelstellingen van de kaderrichtlijn te voldoen.

Zevende Kaderprogramma: Technologie – Om adequaat om te kunnen gaan met de gevolgen van klimaatverandering en in te kunnen spelen op kansen en ontwikkelingen, is het van belang dat er Europese middelen beschikbaar komen voor vraaggestuurde technologie en innovatie. Vewin benadrukt het belang van (financiële) stimulering door de EU van innovatie in de watersector (binnen het zevende Kaderprogramma). In de Nederlandse watersector zijn reeds diverse innovaties ontwikkeld/in ontwikkeling die in Europees verband kunnen worden ingezet ten bate van het klimaatvraagstuk.

Dolphin Club – De Nederlandse watersector heeft het initiatief genomen tot het opzetten van een platform voor debat over en studie naar water gerelateerde zaken, de Dolphin club. Gestreefd wordt naar deelname door leden van het Europees Parlement, vertegenwoordigers van de Europese Commissie en de Raad, het bedrijfsleven en andere belanghebbenden.

Wageningen Universiteit en Researchcentrum

Wageningen Universiteit en Researchcentrum/Climate Change and Biosphere Research Centre verwelkomt het Groenboek «Aanpassing aan klimaatverandering in Europa»². «Het Groenboek raakt vele voor klimaat-aanpassing cruciale thema's. De bovenliggende strategische visie op klimaatadaptatie en integratie in het Europees en nationaal beleid spreekt echter minder uit het Groenboek. Als de EU toonaangevend wil zijn op het gebied van klimaataanpassing in de wereld is deze visie onontbeerlijk inclusief verwijzing naar de gewenste uitkomst van klimaatadaptatie, verantwoordelijkheden, tijdpad, innovatieve financieringsinstrumenten en samenwerking van het regionale tot het mondiale niveau. Hierbij mag ook de samenwerking met ontwikkelingslanden en nieuwe groei economieën niet ontbreken. De kabinetsreactie op het Groenboek legt terecht extra nadruk op beleidsintegratie, mainstreaming van adaptatie en op ecosysteemdiensten vanuit de landbouw en het water en natuurbeheer.

¹ Zie <http://www.uvw.nl/> (via dossiers/klimaatverandering/internationaal).

² Zie voor een uitgebreidere reactie op met name de kennisbasis in Pijler 3 van het Groenboek www.wu.nl/ccb

Laten we een datum stellen waarop dit gebeurd moet zijn. Bijvoorbeeld het jaar 2012.

Het is zeer positief dat het Groenboek verdere Europese onderzoek-samenwerking en kennisontwikkeling aanmoedigt. De Europese Unie wordt leidend in mondiale en regionale klimaatmodellering inclusief verbeterde seizoensverwachtingen als de Europese samenwerking op het gebied verder wordt versterkt. Deze samenwerking zal ook de afstemming van klimaatscenario's die ten grondslag liggen aan Europees en nationaal beleid stimuleren. De in de derde pijler van het Groenboek opgesomde onderzoeksgebieden geven een goed overzicht van belangrijke kennis-hiaten. Het ontwikkelen van integrale analyse en afwegingsmethoden en een risicobenadering voor klimaatadaptatie wordt van harte ondersteund. De verbetering van de toegang tot bestaande gegevens en integratie van de voor adaptatie relevante informatie verdient prioritaire aandacht. Cruciaal zijn daarbij zowel gegevensinfrastructuur als gegevensbeheer. Belangrijke aanvullingen op de onderzoeksgebieden in de derde pijler zijn 1) De klimaatbestendigheid en flexibiliteit van het Europese beleid, 2) Institutionele aspecten van adaptatie en inbedding van adaptatie in het planproces, 3) Specifieke adaptatie opties voor de sectoren waarop de eerste en tweede pijler van het Groenboek ingaan. Daarnaast aandacht voor de sectoren bouw, infrastructurele ontwikkeling en het stedelijk gebied, 4) Kosten en baten van Agro-ecologische beheerpraktijken als adaptatiemaatregel inclusief het bijbehorend en al dan niet faciliterend Europees beleidskader, 5) Scheiden van (on)zekerheden in klimaat-scenario's en klimaateffecten, inclusief heldere presentatie voor beleid, 6) Synergie en conflicten tussen adaptatie en mitigatie opties en beleid en 7) Detectie en beheersing van plagen tengevolge van klimaatverandering.

Het Groenboek benadrukt terecht het belang van de samenwerking van de private sector en onderzoekinstituten. In Nederland bestaat daarmee toenemend ervaring binnen o.a. het Bsic Klimaat voor Ruimte programma, de ontwikkeling van het FES Kennis voor Klimaat programma en internationale onderzoekprojecten binnen de Europese Kaderprogramma's.

Nederland kan op dit punt gidsland zijn. Ook uitwisselingprojecten tussen beroepsgroepen in verschillende Europese regio's werken goed. Het directe contact tussen mensen uit de praktijk levert veel nieuwe inzichten en kan goed worden gecombineerd met reflectie op wetenschappelijke resultaten».

Comité van de Regio's

De commissie Duurzame ontwikkeling van het Comité van de Regio's (een politiek orgaan dat als spreekbuis van de lokale en regionale overheden in de Europese Unie fungeert) heeft een ontwerpadvies uitgebracht¹: «Volgens het Comité vragen de vraagstukken rond de aanpassing aan de klimaatverandering om een spoedbehandeling en moet de noodzaak voor lokale en regionale overheden om de aanpassing aan de klimaatverandering onder beheer te houden, onderdeel worden gemaakt van alle toekomstige mededelingen en richtlijnen van de EU. Het is een goede zaak dat al is begonnen met werkzaamheden op dit gebied. De Commissie zou dit als een prioriteit moeten blijven beschouwen. De Commissie moet beslist het belang van lokale en regionale overheden onderkennen bij de ontwikkeling en uitvoering van maatregelen voor aanpassing aan de klimaatverandering en inzien dat die overheden de nodige bevoegdheden en steun moeten krijgen om aanpassingstrategieën te kunnen uitstippelen. De Commissie moet, als vervolg op het groenboek, niet alleen kijken naar de milieuaspecten van de aanpassing aan de klimaatverandering, maar ook naar de sociaaleconomische aspecten daarvan.

¹ Zie <http://www.toad.cor.europa.eu/CORViewDoc.aspx> (via DEVE IV, 2/10/2007, agendapunt 5).

Aanpassingmaatregelen kunnen alleen met goed gevolg worden toegepast als lokale en regionale overheden en lidstaten voorbeelden van beste praktijken uitwisselen. De EU kan ervoor zorgen dat die uitwisseling, zowel in als buiten de EU, echt plaatsvindt. De EU komt een strategische rol toe bij de planning en het beheer van de migratie van volkeren. De begroting, de programma's, het beleid, maar vooral ook de belangrijkste wetten van de EU moeten worden herzien naar gelang van de veranderende parameters van de klimaatverandering. Zo zou met name de herziening van de begroting voor 2008 in dat licht moeten worden bezien. De EU moet haar O&O-steun meer richten op het vinden van oplossingen voor problemen als gevolg van de klimaatverandering en op vernieuwende aanpassingsmaatregelen. Dergelijk onderzoek kan vernieuwende oplossingen opleveren voor de instandhouding van het Europese concurrentievermogen. Zorgwekkend is dat aanpassingmaatregelen van één regio of lidstaat gevolgen kunnen hebben voor andere regio's of lidstaten. De EU is de geschikte instantie om een strategisch kader in het leven te roepen waarmee problemen die daardoor rijzen, kunnen worden opgelost».

Europees Milieubureau (EEB)

Het EEB (Federatie van milieuorganisaties) benadrukt het belang van de bescherming van ecosystemen als uiteindelijke doel van alle adaptatie-activiteiten. De EU zou veel ambitieuzer moeten worden in de uitvoering van haar beleid op het gebied van water, natuur en bodem¹.

Europese Federatie van Vakbonden (ETUC)

ETUC benadrukt de sociale aspecten van adaptatie, zoals het gevaar van baanverlies in de rurale gebieden in zuidelijke lidstaten en gezondheidsrisico's in verband met hitte voor werknemers die buiten werken. ETUC benadrukt dan ook het belang van participatie van Europese sociale partners in de Europese adviesgroep voor de aanpassing aan klimaatverandering².

¹ Zie persbericht op http://www.eeb.org/press/290607-pr-big_picture_politics_climate_change.html

² Zie persbericht op <http://www.etuc.org/a/3784>